

SOSYAL BİLGİLER VE TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FOLKLORİK ÖGELERİN TEMSİLİ

REPRESENTATION OF FOLKLORIC ELEMENTS IN SOCIAL STUDIES AND TURKISH TEXTBOOKS

Ebru DEMİRCİOĞLU¹, İlke ALTUNTAŞ GÜRSOY²

ÖZ: Araştırmada, 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ile Türkçe ders kitaplarında folklorik öğelerin nasıl temsil edildiği ortaya koyulmuştur. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi doğrultusunda hem metinlerin hem de görsellerin kitaplarda temsil edilişi ele alınmıştır. Veriler, 2019-2020 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere 2019'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Türkçe ders kitaplarından toplanmıştır. 6. ve 7. sınıf düzeyindeki toplam 7 kitap incelenmiş ve kitaplarda yer alan her bir temadaki folklorik öğelerin sıklığına bakılmıştır. Nitel olan bu araştırmada içerik analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda ders kitaplarındaki folklorik öğelerin temsilinin eksik olduğu ve kitaplarda yeterli sayıda yer almadığı saptanmıştır. Kitaplarda folklor ve buna bağlı kavramlar daha derinlikli işlenerek iletişim işlevi yürütülmelidir. Kitaplardaki folklorik öğeler; gelenek-görenekler, toplumsal dayanışma, dilsel ürünler ve halk dili gibi maddi olmayan öğeler çerçevesinde yoğunlaşmakta, daha çok manevi değerleri temsil etmektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle bazı önerilerde bulunulmuştur: Metinlerde ve etkinliklerde hem manevi hem de maddi öğelere dengeli bir biçimde yer verilmelidir. Görsellerin çeşitliliği ve sayısı artırılmalıdır.

Anahtar sözcükler: folklorik öge, ders kitapları, Sosyal Bilgiler, Türkçe

ABSTRACT: In the research, how folkloric elements are represented in 6th and 7th grade Social Studies and Turkish textbooks has been revealed. In this study, in which the qualitative research approach was adopted, the data were collected through document review. In line with the document review, the representation of both texts and visuals in books has been discussed. The data were collected from the 6th and 7th grade Social Studies and Turkish textbooks published by the Ministry of National Education in 2019 to be used in the 2019-2020 academic year. In this qualitative study, content analysis was carry out. It has been determined that the representation of folkloric elements in the textbooks is lacking and that they are not included in the textbooks in sufficient numbers. In the textbooks, folklore and related concepts should be handled more deeply and the communication function should be carried out. Folkloric elements in books concentrates on intangible elements such as traditions-customs, social solidarity, linguistic products, folk language, and represents more spiritual values more. Based on the results of the research, some suggestions were made: Both spiritual and material elements should be included in a balanced way in texts and activities. The variety and number of images should be increased.

Keywords: folkloric elements, textbooks, Social Studies, Turkish

Bu makaleye atf vermek için:

Demircioğlu, E. ve Altuntaş Gürsoy, İ. (2022). Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında folklorik öğelerin temsili, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 1150-1162

Cite this article as:

Demircioğlu, E. & Altuntaş Gürsoy, İ. (2022). Representation of folkloric elements in Social Studies and Turkish textbooks, *Trakya Journal of Education*, 12(2), 1150-1162

¹ Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Trabzon/Türkiye, e-mail: isiginkizi@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0001-8675-5276

² Dr. Öğr. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Yabancı Diller Bölüm Başkanlığı-Türkçe Birimi, Ankara/Türkiye, e-mail: altuntasilke@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1394-5778

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Folklore, which covers all the material and spiritual elements in different regions of a society, is among the basic elements that form national identity and consciousness. It is the education that will raise the society, especially the younger generations, to the consciousness that will protect the national identity, and the textbooks that are the source of this education. For this reason, in the research, Social Studies and Turkish textbooks were studied. Based on the idea that national identity is built on folkloric elements, how folkloric elements are represented in 6th and 7th grade Social Studies and Turkish textbooks has been revealed.

Method

In this study, which was based on a qualitative research approach, data were collected through document review. In line with the document review approach, the representation of both texts and visuals in books has been discussed. The data were collected from the 6th and 7th grade Social Studies and Turkish textbooks published by the Ministry of National Education in 2019 to be used in the 2019-2020 academic year. 7 books at the 6th and 7th grade levels were examined and the frequency of the folkloric elements in each theme in the books was examined. Afterwards, one theme from each book, which was determined to have the most folkloric elements, in total 7 themes, were selected and analyzed. Themes were evaluated within the categories of “linguistic products”, “folk literature”, “folk beliefs”, “folk music”, “folk dances”, “traditional games”, “traditional food-drinks”, “folk theatre”, “traditional sports”, “folk architecture”, “folk language”, “handicrafts-crafts”, “traditional clothes”, “folk medicine”, “folk meteorology-calendar”, “festivals”, “ceremonies, encounters-farewells”, “social solidarity and cooperation”. The texts, end-of-text activities, preparatory studies, end-theme evaluations and measurement and evaluation sections were analyzed. In this qualitative study, content analysis was carry out.

Findings

In line with the analysis, it has been concluded that there are no folkloric elements in the Social Studies textbooks within the categories of folk dances, folk theater and traditional food and drinks in addition to the categories of folk medicine-veterinary medicine, folk meteorology-calendar and encounters-farewells. Also, there are no folkloric elements in Turkish textbooks the folk medicine-veterinary medicine, folk meteorology-calendar, encounters-farewells and social solidarity category. Folkloric elements in books concentrates on intangible elements such as traditions-customs, social solidarity, linguistic products, folk language, and represents more spiritual values more.

Discussion and Conclusion

It has been determined that the representation of folkloric elements in the textbooks is lacking and that they are not included in the textbooks in sufficient numbers. In the textbooks, folklore and related concepts should be handled more deeply and the communication function should be carried out; in this way, it should be ensured that the bond that needs to be established between school and real life becomes stronger. As a similar situation in the Social Studies and Turkish Curriculum, it was determined that the acquisitions related to folklore and folk culture were not included in sufficient numbers. The number of acquisitions related to folklore and folk culture in the curriculum can also be increased. In this context, the number and qualitative representation levels of the cultural and folkloric elements in textbooks are thought to increase. The authors should also be meticulous, include a long- existing tradition and also a ritual which is not from far in the past in the texts, activities, assessment and evaluation studies and even in the visuals in accordance with the achievements. This is the only possible way for the concepts such as “identity”, “culture”, “national”, “social solidarity” and “right” can become meaningful. Both spiritual and material elements should be included in a balanced way in texts and activities. In this era when national values and identity are affected by the global criteria, including the material elements, which introduce and represents Turks to the world, such as baklava, Turkish delight, tea, Turkish coffee, ayran, kerchief, qopuz (lute), drum, baglama, jura, kemancha, Turkish clarion, carpet, kilim (rug) etc. in the textbooks and increasing the number of the existing ones are significant for the representation of folklore. There are differences in the variety and frequency of folkloric elements at the same grade level in the books published by the same publishing house but by different authors. A single book should be read to students at the same grade level across the country, or the authors should work in coordination and act jointly in the selection of text and

activities. When the representation of folkloric elements through visuals was examined, it was concluded that the textbooks at the same level were not consistent with each other. The variety and number of images should be increased and the images should support the texts and activities.

GİRİŞ

Folklor, toplumdaki üretim ve tüketim ilişkileriyle birlikte toplumun yaşayışını, inançlarını, maddi ve manevi kültürünü oluşturan tüm öğeleri içine alır. Dundes'e (1965: 2) göre folklor; mitleri, efsaneleri, masalları, fıkraları, atasözlerini, bilmeceleri, tekerlemeleri şarkıları içerir. Bunların yanı sıra tılsımları, kutsamaları, duaları (şükran duası gibi), bedduaları, küfürleri, yeminleri, hakaretleri, ağız dalaşları, sataşmaları, takımları, kadeh kaldırmaları, selamlaşma ve vedalaşma kalıplarını folklorun öğeleri olarak kabul eder. Halk dansı, halk tiyatrosu, halk enstrümantal müziği, halk şarkıları, halk dili, halk benzetmeleri, halk mecazları ve lakaplar da folklorun kapsamındadır. Giyim-kuşam; halk hekimliği; halk inancı; oyunlar; jestler; semboller; halk etimolojileri; yemek tarifleri; yorgan, örtü vs. modelleri ve nakış motifleri; ev, ambar ve çit tipleri; sokak satıcılarının nidaları; hayvanları çağırmak ya da onları yönetmek için kullanılan geleneksel basmakalıp sözler de folklorik öğeler listesine eklenebilir.

Folklor konusunda diğer bir sınıflandırma Örnek (2000: 17-20) tarafından yapılmıştır. Ona göre halk mimarisi, halk sanatları-zanaatları, halk hekimliği-baytarlığı, halk meteorolojisi-takvimi, dinsel-büyüsel içerikli inançlar, geçiş dönemleri, dinsel ve yerel bayramlar, karşılama-ugurlama, kalıp hareketler-sözler-sesler, dernekler-kuruluşlar, dayanışma-yardımlaşma, komşuluk, halk edebiyatı, halk tiyatrosu, halk oyunları, halk müziği, halk eğlenceleri, sporlar ve adlar folklorun konularıdır. Örnek (2000) giyim-kuşam-süs, çocuk oyunları-oyuncaklar gibi somut ürünleri de folklorun konusu olarak değerlendirmiştir. Halk sanatları ve zanaatlarının alt konuları; örme, dokuma, basma, ağaç, taş, maden, toprak, cam ve deri işleridir. Giyim-kuşam-süs konusunda törensel giyim ve süslenmeden söz edilebilir. Halk inançları kategorisinde töreler, gelenekler ve görenekler vardır. Geçiş dönemleri; doğum, evlenme ve ölümdür. Kalıp sözler ve sesler; günlük yaşamla ilgili olanlar, törensel yaşamla ilgili olanlar, ıslık çalma, çağırma ve ses çıkarmadır. İşlemler kategorisinde ziyaretler, yatırlar, türbeler, mezarlar, fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme ve büyücülük yer alır. Halk edebiyatı; destanları, efsaneleri, masalları, halk hikâyelerini, halk şiirini, halk türkülerini, fıkraları, atasözlerini, deyimleri, tekerlemeleri, bilmeceleri, alkışları, kargışları, ağıtları, ilahileri ve manileri içerir. Halk tiyatrosunun alt konuları; ortaoyunu, karagöz, kukla, meddahlık, seyirlik ve köylü oyunlarıdır. Adlar ise asıl adları, soyadları, lakapları ve takma adları kapsar.

Folklor ve edebiyatla ilgili çalışmalarıyla tanınan, ülkemizde folklorun bir disiplin haline gelmesini sağlayan Pertev Naili Boratav da eserlerinde folklorun bileşenlerini belirlemiştir. Boratav (1982a, 1982b, 1984), halk edebiyatı başlığı altında; destanlara, efsanelere, romanlara, atasözlerine, halk masallarına, halk hikâyelerine, fıkralara, bilmecelere, manilere ve ağıtlara yer vermiştir. İnançlar ve töreye ayrı bir başlık açmıştır. Türkü, ağıt, ninni başlığında çocuk oyunlarına değinmiştir. Geçiş töreleri başlığına geniş bir biçimde yer vererek doğum, sünnet, evlenme, okula başlama, görücülük, kız isteme, söz kesimi, nişan, gurbete-askere-hacca gitme ve ölüm ile ilgili törelerin, gelenek-göreneklerin hatta törenlerin nasıl yapıldığına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Doğa bilgisi başlığında uğur, fal, nazar, büyü, mezarlık, tılsım, halk hekimliği, halk takvimi gibi konulara yer vermiştir. Halk tiyatrosu başlığında Karagöz ve ortaoyunlarından bahsetmiştir. Bayramlar başlığını; dinî, ulusluk, mevsimlik bayramlar, bahar ve kış bayramları olmak üzere alt başlıklara ayırmıştır. Son olarak oyunlar başlığında çocuk oyunlarından, talih-kumar oyunlarından ve sporla ilgili geleneksel oyunlardan söz etmiştir.

Folklor ve Ders Kitapları

Kültürel ve folklorik öğelerin halkın değerlerini, kuşaklar arasında aktarmadaki payı düşünüldüğünde eğitim ve folklorun amacının örtüştüğü belirtilmelidir. Çocuğun ilk öğrenme alanı ailesi ve yaşadığı çevre olduğu için ilk öğrenmeleri folklorik öğelerden beslenir (Gürel ve Çetin, 2018). Bu öğrenme alanı, çocuk örgün eğitime başladığında genişler ve folklorun farklı konularıyla karşılaşır. Hatta Oğuz (2013: 134) folklor ve halk kültürü konularının ilkökul, ortaokul ve liselerde ders olarak okutulması gerektiğini belirtir. Oğuz'un (2013) belirttiği gibi bir ders okullarda okutulmamaktadır. O hâlde folklor, eğitime kaynaklık eden ders kitapları, özellikle sosyal bilimler ders kitapları, aracılığıyla öğrencilere öğretilir; daha da ötesinde benimsetilebilir. Dil, folklorun aktarılmasında bir araç olduğundan dil eğitimi ders kitapları, Türkçe ders kitapları, bu açıdan önem arz etmektedir. Aynı önemle konusu insan, toplum ve yaşam olan, bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasını ve bu sayede toplumsallaşmasını; toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasını amaç edinen Sosyal Bilgiler dersinden ve kitaplarından da söz etmek gerekir. Sosyal Bilgiler derslerinde kazanımlarına doğrultusunda folklorik öğeler öğretilir.

Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinin yerelden ulusala ulusaldan evrensele bağ kurma işlevi bulunmaktadır. Genç kuşak yani öğrenciler; toplumsal değerlerin, folkloru oluşturan öğelerin farkında olursa bu değerlere ve öğelere yönelik olumlu tutum geliştirebilirler. Bu sayede diğer toplumlara karşı da duyarlı olabilir. Ulusal kimlikte toplumun üyelerini bir arada tutanın normlar ve değerler (Berting, 2012: 96-97) olduğu düşünüldüğünde sağlam bir folklorik bilinç farklı toplumların değerlerine duyarlı olmaya da katkı sağlayabilir. Roehl, Reddy-Linga, Kucko ve Prestwood (2013) çalışmalarında öğrencinin kendi değerlerinin farkındalığının kültürlerarası farkındalığı da geliştireceğini belirtir.

Ders kitaplarındaki folklorik öğeler; genç kuşağın içinde yaşadığı topluma ilişkin değerlerin farkında olarak bunları benimsemelerinin ve korumalarının yanında; yaşadığı topluma aidiyet duygusunun, ulusal bilincin ve kimliğin gelişmesine katkı sağlar. Ulusal kimlik üzerindeki temel oluşumlardan biri de folklorik öğelerdir. Ders kitaplarındaki bu öğeler sayesinde okul ile gerçek yaşam arasında kurulması gereken bağ, daha güçlü bir şekilde kurulur. Çünkü amaç, bireyin toplumsallaşması için gerekli olan bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmaktır.

Genel olarak ders kitaplarındaki folklorik öğeler üzerine yapılan çalışmalar özel olarak da Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında bu öğelerin nasıl sunulduğuna ilişkin çalışmalar yeterli sayıda değildir. Sosyal Bilgiler, Türkçe ve diğer ders kitaplarında folklor ve folklorik öğelerin temsili ile ilgili yapılan araştırmalar, folklorik öğelerin temsilindeki benzer eksiklikleri saptaması ve birbiriyle uyuşan sonuçlara ulaşmaları ile anlamlıdır. Ulusal alan yazında kültür ve folklor üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde Ünal (2013), Daşdemir ve Tekin'in (2018) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında; Okur (2013), Bircan (2017), Bayram ve Elban (2017), Akın (2018), Gürbüz (2019), Topal ve Batur'un (2021) da Türkçe ders kitaplarında folklor ve öğelerine ilişkin kavramların temsilinin eksik olduğunu saptadıkları görülmektedir. Sonuç olarak belirtilen eksiklik konusunda alan yazında birbirini destekleyen birden fazla çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada, her iki dersin kitapları üzerine bütünlük bir çalışmanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında folklorik öğelerin nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki folklorik öğeler hangi kategoriler altında toplanmaktadır?
- 2) 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki folklorik öğeler nasıl sunulmaktadır?
- 3) 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğeler hangi kategoriler altında toplanmaktadır?
- 4) 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğeler nasıl sunulmaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli ve Veri Kaynakları

Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi; ders kitabı, gazete, politik roman, resim, ilan, vb. görsel ve yazılı materyallerin incelenmesi esasına dayanan bir yaklaşımdır (Frankel ve Wallen, 2009). Doküman incelemesi doğrultusunda araştırmada, metinlerin ve görsellerin kitaplarda temsil edilişi ele alınmıştır. Veriler, 2019-2020 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere 2019'da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından basılan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ile Türkçe ders kitaplarından toplanmıştır. Kitapların aynı yayınevi tarafından basılmış olmasına dikkat edilmiştir. Amaç, yayınevleri arasında bir karşılaştırma yapmak olmadığı için özel yayınevleri veri kaynağının dışında tutulmuştur. Beşinci sınıfta MEB tarafından Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitabı basılmadığından; 8. sınıfta da Sosyal Bilgiler yerine İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi olduğundan 5. ve 8. sınıf ders kitapları bu çalışmada kullanılmamıştır. İncelenen ders kitaplarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 1.

İncelenen Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitapları

Sınıf	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
Yazarlar	Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz	Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün	Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç	Sabri Ceylan, Kadir Duru, Gülten Erkek, Murat Pastutmaz	Nihal Ertürk, Seray Keleş, Damla Külünk	Tolga Kır, Emine Kırman, Seda Yağız,	Ahmet Akgül, Nurcihan Demirer, Ebubekir Gürcan, Duygu Karadaş, İlkay Karahan, Ali Uysal
Yayınevi	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019.	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019	MEB Devlet Kitapları, Ankara, 2019

Türkçe ders kitaplarında sekizer tema, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yedişer tema bulunmaktadır. Öncelikle tabloda yer alan tüm kitaplar incelenmiş ve her bir temadaki folklorik öğelerin sıklığına bakılmıştır. Tikelin belirlenmesinin tümele yönelik bilgi verdiği düşüncesinden hareketle her kitaptan, folklorik öğelerin en çok yer aldığı tespit edilen, birer tema seçilmiştir. İncelenen 7 ders kitabından folklorik öğeler açısından en yüksek sıklığa sahip olan birer tema seçildiği için araştırma kapsamında 7 tema incelenmiştir. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019) “Biz ve Değerlerimiz” teması, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2019) “Birey ve Toplum” teması, diğer 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019) “İletişim ve İnsan İlişkileri” teması; 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarından ise “Millî Kültürümüz” temaları folklorik öğeler açısından en yüksek sıklığa sahip temalar olarak incelemeye alınmıştır. “Millî Kültürümüz” teması, Türkçe Öğretim Programı’nda (2019: 15) her sınıf düzeyi için zorunlu tutulmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda (2018: 12) ise “Birey ve Toplum” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanları olarak verilmiş ve ders kitaplarında ünitelerin çerçevesinin bu öğrenme alanlarına göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak araştırma kapsamına, folklorik öğelerin en çok yer aldığı belirlenen ve öğretim programlarının ders kitaplarında olmasını zorunlu tuttuğu ya da önerdiği temalar alınmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Creswell’in (2003: 213, 214) “nitel araştırmalarda, analizin bulguları nicelleştirilebilir, nicel analiz bulguları da nitelleştirilebilir” görüşünden hareketle bulgular nicelleştirilmiş; sıklık hesaplanmıştır. Daha sonra kategorilerin kitaplarda nasıl temsil edildiği anlamlandırılmış ve yorumlanmıştır.

Analizlerin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için birtakım çalışmalar yapılmıştır: İki araştırmacı tarafından öncelikle ayrı ayrı kodlar belirlenmiş, bu kodlar sınıflandırılarak kategorileştirilmiştir. Görüş birliği olunamayan hususlarda belirlenen kodlarla/kategorilerle ilgili sosyal bilimler eğitimi ve Türkçe eğitimi alanında görev yapan iki uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Daha sonra kategoriler, araştırmacılar tarafından tekrar gözden geçirilmiş, tekrar alan uzmanlarının teyidinde sunulmuştur. Bu teyit ve süreç doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmacılar/kodlayıcılar arasında görüş birliğinin saptanması amacıyla Miles ve Huberman’ın (1994) uyuşum yüzdesi formülü kullanılmış ve uyuşum %89,9 bulunmuştur. Araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi, veri kaynağı ve verilerin toplanması, analiz edilmesi, bulguların sunulması süreci sırasıyla, ayrıntılı ve açık bir biçimde açıklanmıştır. Araştırmanın amacı ile bulguları ilişkilendirilmiştir. Araştırma sorularına göre yorumlanan bulguların daha

önce yapılmış araştırmalarda olup olmadığı bilgisi ile yapılan bu araştırmanın bulgularıyla örtüşen ya da örtüşmeyen diğer araştırma bulguları tartışma, sonuç ve öneriler bölümünde ortaya koyulmuştur.

BULGULAR

6. Sınıf Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğelerin sıklığı Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2.

Folklorik öğelerin 6. sınıf ders kitaplarında yer alma sıklığı

Kategori	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Ceylan, Duru, Erkek ve Pastutmaz, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Ertürk, Keleş ve Külünk, 2019)
Dilsel ürünler	3	-	-
Halk edebiyatı	-	1	2
İnançlar	13	2	2
Halk müziği	3	3	5
Halk oyunları	-	-	-
Geleneksel oyunlar	2	2	-
Geleneksel sporlar	1	-	1
Halk mimarisi	6	-	-
Halk dili	-	-	1
El sanatları-zanaat	-	3	-
Geleneksel kıyafetler	-	-	-
Geleneksel yiyecek- içecekler	-	4	10
Halk hekimliği- veterinerliği	-	-	-
Halk meteorolojisi- takvimi	-	-	-
Bayramlar	2	1	-
Karşılaşmalar- uğurlamalar	-	-	-
Törenler	11	-	2
Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma	29	-	-
Halk tiyatrosu	-	-	-

Tablo 2’de görüldüğü üzere folklorik öğelerin Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki sıklığında farklılıklar vardır. Sosyal Bilgiler ders kitabında folklorik öğeler en çok *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisi altında toplanmıştır. Bunu, *inançlar* kategorisi takip etmiştir. Türkçe ders kitaplarında ise böyle bir yargıya varmak olanaklı değildir. Üç kitapta da *halk oyunları*, *geleneksel kıyafetler*, *halk hekimliği-veterinerliği*, *halk meteorolojisi-takvimi*, *karşılaşmalar-uğurlamalar* ve *halk tiyatrosu* kategorilerinde folklorik öğeler yer almamıştır.

Sosyal Bilgiler ders kitabında (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019) *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma*; komşuluk ilişkileri, aile ilişkileri, vakıf kültürü temelinde işlenmiştir. Zekât ve sadaka, cenaze gibi kavramlar toplumsal dayanışma ve yardımlaşma bağlamında sunulmuştur. *Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisinde vakıf kültürü ile sosyal dayanışmayı destekleyen kurum ve kuruluşların üzerinde durulmuştur. Dünürlük, damat tıraşı, gelin alma, bayrak asma gibi kavramlar, *inançlar* kategorisinde gelenek-görenekler olarak işlenmiştir. Bu çerçevede dünürlük, söz kesme, nişan, bayrak asma, kına gecesi törenleri tanımlanmıştır. Damat tıraşı, gelin alma gibi göreneklere değinilmiştir. Düğün, nişan ve sünnet kavramları da “din” başlığı altında gelenek-görenekler bağlamında sunulmuştur. *Halk mimarisi* kategorisinin kapsamına girebilecek geleneksel Türk konut tipleri de okuma metinlerinde betimlenen öğelerdendir. Osmanlı Dönemi’nde konut ve oda yapısı Turgut Cansever tarafından şöyle ifade

edilmiştir: “Osmanlı evlerinde oda esas yaşama alanını, yaşamın bütünü kapsar. O odada gününüzü geçirir, misafir kabul eder, sohbet edersiniz, aile içi konuşmalarınızı yaparsınız. Bütün eşyalarınız o odanın bir duvarındaki dolaptadır. Mobilya denen taşınan nesne, odanın ortasında yoktur. Döşemeler sade ve gözleri yormayan renklerden oluşur. Bu evlerde yaşayan insan, sedire oturduğu zaman elini pencereden dışarı sarkıtır, yağmuru elinde hissederek, köşeye oturup güneşi seyreder.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019: 25). Sözün özü metinlerde, konut tiplerinin toplumsal birlikteki rolüne değinilmiştir. Ayrıca *mimari* başlığı altında han, hamam, çeşme gibi yapılar da verilmiştir.

Ceylan, Duru, Erkek ve Pastutmaz’ın (2019) yazmış olduğu Türkçe ders kitabında sıklığın yüksek olduğu bir kategori yoktur. Ancak geleneksel oyunlar olarak çocuk oyunlarından bahsedildiği; mendil kapmaca ve kulaktan kulağa oyunlarıyla ilgili bilgiler verildiği ifade edilebilir. *El sanatları-zanaat* kategorisindeki öğeler halı kavramı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Milas halılarıyla ilgili bilgi verilirken halı dokumaya ve halı motiflerine değinilmiştir. *Geleneksel yiyecekler-içecekler* kategorisinde yöresel yemekler kendine yer bulmuştur. Tarhananın öyküsü adlı metnin “Yörenizin meşhur yemeklerinin adlarını sınıfta paylaşınız.” (Ceylan vd., 2019: 180) etkinliğinde geleneksel olan yöresel olana indirgenerek mikro boyut ele alınmıştır.

Diğer Türkçe ders kitabında (Ertürk, Keleş ve Külünk, 2019) folklorik öğeler *geleneksel yiyecek-içecekler* kategorisinde yoğunlaşmıştır. Türk toplumunda önemli bir yere sahip olan çaydan, çaya eşlik eden simitten, Türk usulü çay demlemekten, çayevlerinden, meslek hâline gelmiş çaycılıktan söz edilmiştir.

Araştırmada folklorik öğelerin görseller aracılığıyla temsil edilme düzeyi de ortaya konmaya çalışılmıştır. Tablo 3’te folklorik öğelerin görsellerde yer alma sıklığı sunulmuştur:

Tablo 3.

Folklorik öğelerin görsellerde yer alma sıklığı

Kategori	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Ceylan, Duru, Erkek ve Pastutmaz, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Ertürk, Keleş ve Külünk, 2019)
Halk mimarisi	3	2	-
Halk müziği	-	1	-
Halk oyunları	-	1	-
El sanatları-zanaat	1	1	-
Geleneksel yiyecek-içecekler	1	1	2
Törenler	1	-	-
Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma	4	-	-

Tablo 3’te görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler ders kitabının metinlerinde ve etkinliklerinde olduğu gibi görsellerinde de en yüksek sıklık *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisindedir. Ertürk, Keleş ve Külünk’ün (2019) yazmış olduğu Türkçe ders kitabında yalnızca *geleneksel yiyecek-içecekler* ile ilgili iki görsel bulunmaktadır. Ancak aynı kitabın metinlerinde başka folklorik öğelere rastlanmaktadır.

7. Sınıf Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğelerin sıklığı Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4.

Folklorik öğelerin 7. sınıf ders kitaplarındaki yer alma sıklığı

Kategori	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan ve Aygün, 2019)	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Kır, Kırman ve Yağız, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Akgül, Demirer, Gürcan, Karadaş, Karahan ve Uysal, 2019)
Dilsel ürünler	5	-	-	12
Halk edebiyatı	-	2	7	3
İnançlar	-	1	3	5
Halk müziği	1	-	-	3
Halk oyunları	-	-	1	-
Geleneksel oyunlar	-	3	-	-
Geleneksel sporlar	-	-	-	-
Halk mimarisi	1	-	-	1
Halk dili	1	-	-	5
El sanatları-zanaat	6	-	9	2
Geleneksel kıyafetler	2	-	1	-
Geleneksel yiyecek- içecekler	-	-	-	9
Halk hekimliği- veterinerliği	-	-	-	-
Halk meteorolojisi- takvimi	-	-	-	-
Bayramlar	-	-	1	-
Karşılaşmalar- uğurlamalar	-	-	-	-
Törenler	-	-	-	-
Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma	1	2	-	-
Halk tiyatrosu	-	-	6	1

Tablo 4’te görüldüğü üzere 7. sınıf ders kitaplarındaki folklorik öğelerin sıklığında farklılıklar bulunmaktadır. İncelenen temalarla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında *halk hekimliği-veterinerliği*, *halk meteorolojisi-takvimi*, *karşılaşmalar-uğurlamalar*, *törenler* ve *geleneksel sporlar* kategorilerinde folklorik öğelerin yer almadığı belirtilebilir. Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan ve Aygün’ün (2019) yazdığı Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok *el sanatları-zanaatlar* ile ilgili öğelere yer verildiği görülmektedir. *Dilsel ürünler* kategorisi, sıklık açısından *el sanatları-zanaatlar* kategorisini takip etmiştir. Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç’ın (2019) yazarları olduğu Sosyal Bilgiler ders kitabındaki folklorik öğelerin az olduğu ifade edilebilir. Türkçe ders kitapları değerlendirildiğinde yazarları Kır, Kırman ve Yağız (2019) olan kitapta *el sanatları-zanaatlar* kategorisinin en yüksek sıklığa sahip olduğu görülmektedir. Akgül, Demirer, Gürcan, Karadaş, Karahan ve Uysal (2019) tarafından yazılan diğer Türkçe ders kitabında kategoriler arasındaki en yüksek sıklık *dilsel ürünler* kategorisindedir.

Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan ve Aygün’ün (2019) yazdığı Sosyal Bilgiler ders kitabında sıklıkla ele alınan *el sanatları* “Türk Danteli olarak tanınan iğne oyası motifleri” olarak betimlenmiştir. İğne oyalalarının sözsüz iletişim aracı olduğu ve Anadolu kadınlarının duygularını oyalara işleyerek dile getirdiği vurgulanmıştır. Sevgiyi, acıyı, pişmanlığı, öfkeyi, umudu... iğne oyalalarında görmenin olanaklı olduğu da ifade edilmiştir: “Eşine kızan bir bayan acı biber oyası örter. Kayınvalidesine iyi bir mesaj iletmek isteyen yeni gelin, çayır çimen oyası işlenmiş yemeni hediye eder. Aramız çayırılar gibi püfür püfür, çimenler gibi iç açıcı olsun diye... Özellikle Mudurnu yöresinde yapılan çınar yaprağı oyası, uzun ömür ve bilgelik temennisi için işlenir. Portakal çiçeği oyası doğumla ölümü, gençlikle olgunluğu ifade eder” (Gültekin vd., 2019: 22). Aynı kategori bağlamında, Anadolu kadınının başına örttüğü “yazma”lardan da bahsedilmiş, yazmanın iğne oyasıyla ilişkisine değinilmiştir. İğne oyasının en çok kadınların yazmalarında

kendini gösterdiğinden bahsedilmiştir. Dahası iğne oyasındaki anlatım gücünün benzerinin, motifler sayesinde halı ve kilim; hatta kapı tokmaklarında da olduğuna ilişkin betimlemeler sunulmuştur. Metinlerdeki ve etkinliklerdeki atasözleri (bir söyle on dinle, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır) ve deyimler (ileri geri konuşmak, bir kulağından girip bir kulağından çıkmak, ağzından bal damlamak) *dilsel ürünler* olarak değerlendirilmiştir.

Yazarları Kır, Kırman ve Yağız (2019) olan Türkçe ders kitabında en yüksek sıklığa sahip *el sanatları-zanaatlar* kategorisindeki folklorik öğeler, motif ve halı-kilim üzerine yoğunlaşmıştır. “Yıllar yılı okumamış, okutulmamış Anadolu insanı yazıdan yoksun olunca düşüncelerini kendine özgü şekillerle, renklerle dile getirmeye çalışmış. Bu şekilleri, renkleri; halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiştir. Anadolu kadını, tezgâhının ya da gergefinin başına geçti mi tam bir okuryazardır. Bir kitap dokur, onu o dilden anlayan okur. Dokuduğu peşkir, yağlıktır, halıdır, kilimdir.” (Kır vd., 2019: 186) alıntısından da anlaşıldığı üzere motifler ve renkler; halkın duygu, düşünce ve isteklerini anlatan birer araç olarak betimlenmiştir. Metinde halkın hayalleri, özlemleri, sevgisi, inancı; dokuduğu rengârenk halıların, kilimlerin vs. Anadolu’daki serüveni ile birlikte motifler üzerinden işlenmiştir.

Halı-kilim motifleri, makro niteliğinin yanı sıra mikro niteliğiyle de sunulmuştur: “Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. Renkler ve desenler bir gelenek zincirinde yüzyıllara ulaşır. Her çizginin dili aynıdır, anlamı başka... Kuş, horoz resimleri eski Türk totemlerinin izlerini taşır. Yıldız biçimindeki uğur ve bereket simgeleri, sağlık ve mutluluk tılsımı yılan ve ejder kıvrımları, zencerekle, cennet çiçekleri, tarak, tırmık, ibrik gibi nazarlıklar...” (Kır vd., 2019: 186). Alıntıda, folklorik öğeler olan tılsım, nazarlık gibi *halk inançlarına* değinildiği de görülmektedir. Anadolu’da Kilim Demek adlı metinde, halı-kilim dokumayla ilgili açıklamalar yapılırken halk edebiyatı ürünlerinden olan mâniden örnek sunulmuştur: “Bülbülüm şaki beni./Mektubum oku beni./Aşkına oldum yumak,/Kilimde doku beni./Dolaştım adım adım,/Dört bucağı taradım./Gözlerinin rengini,/Kilimlerde aradım” (Kır vd., 2019: 188). Konu, halk edebiyatından açılmışken diğer halk edebiyatı ürünlerinden bahsetmekte yarar olduğu düşünülmektedir. Orhan Veli Kanık tarafından yazılan Nasreddin Hoca halk hikâyesi, Nasreddin Hoca’nın kazan doğurdu fıkrası, halk ozanı Karacaoğlan’ın şiiri ve Yusufçuk adlı Anadolu hikâyesi *halk edebiyatı* kategorisinde değerlendirilen folklor ürünleridir.

Akgül, Demirer, Gürcan, Karadaş, Karahan ve Uysal (2019) tarafından yazılan diğer Türkçe ders kitabında en yüksek sıklığa sahip *dilsel ürünler* kategorisindeki dilsel öğeler atasözü “can boğazdan gelir, rüzgâr eken fırtına biçer, el elden üstündür, damlaya damlaya göl olur, söz gümüşse sükût altındır, bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı (hakkı) vardır” ve deyim “can bulmak, gözü tutmak, yüz bulmak, nam salmak, meydan okumak, canını almak” olarak iki öğede toplanmıştır.

Araştırma kapsamında 7. sınıf ders kitaplarındaki folklorik öğelerin görseller aracılığıyla temsil edilme düzeyi de belirlenmiştir. Tablo 5’te folklorik öğelerin görsellerde yer alma sıklığı sunulmuştur:

Tablo 5.

Folklorik öğelerin görsellerde yer alma sıklığı

Kategori	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan ve Aygün, 2019)	Sosyal Bilgiler Kitabında Yer Alma Sıklığı (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Kır, Kırman ve Yağız, 2019)	Türkçe Kitabında Yer Alma Sıklığı (Akgül, Demirer, Gürcan, Karadaş, Karahan ve Uysal, 2019)
Halk mimarisi	1	-	-	-
Halk müziği	1	-	-	1
El sanatları-zanaat	2	-	2	1
Geleneksel kıyafetler	-	-	-	1
Geleneksel yiyecek- içecekler	-	-	-	6
Halk tiyatrosu	-	-	1	-

Tablo 5’te görüldüğü üzere Türkçe ders kitabındaki (Akgül, Demirer, Gürcan, Karadaş, Karahan ve Uysal, 2019) *geleneksel yiyecekler-içeceklerle* ilgili görseller diğer kategorilere oranla fazladır. Aynı kitabın metinleri ve etkinliklerinde de geleneksel yiyecekler-içeceklerle ilgili folklorik öğeler, diğer 7. sınıf

kitaplarına göre fazladır. Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç'ın (2019) yazmış olduğu Sosyal Bilgiler kitabında folklorik öğeleri yansıtan görseller bulunmamaktadır. Kitabın metinlerinde ve etkinliklerinde de folklorik öğeler az sayıdadır.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Folklor ve öğeleri, ulusal kimliği ve bilinci oluşturan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Ulusal kimliğin, küreselleşme ve popüler kültürden etkilendiği 21. yüzyılda, genç kuşakların topluma ilişkin değerlerin farkında olması ve bu değerleri benimseyerek koruması gerekmektedir. Bunu sağlayacak olan da eğitim ve bu eğitime kaynaklık eden ders kitaplarıdır. Bunların başında sosyal bilimler alanına yönelik ders kitapları gelmektedir. Bu nedenle sosyal bilimler ders kitaplarından Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarıyla çalışılmıştır. MEB tarafından basılan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında folklorik öğelerin nasıl temsil edildiğini belirlemeyi hedefleyen bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Altıncı sınıf Türkçe (Ertürk vd., 2019) ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında (Akgül vd., 2019) yeme-içme kültürü çerçevesindeki çay, simit, Türk kahvesi ve bu öğelere ona eşlik eden diğer ürünler, niceliksel ve niteliksel olarak yoğun bir biçimde temsil edilmiştir. Güneş'e (2012: 235) göre Anadolu'da yeme-içme sadece beslenme için değil, sosyal düzenin yaratılmasında da başvurulan önemli olgulardan biridir. Yeme-içme kültürü etrafında oluşan gelenekler sembolik anlamlara sahiptir. Bu noktada çayın da sembolik anlama sahip, sosyo-kültürel bir öğe olduğu ve metinlerde/etkinliklerde bu hâliyle yer aldığı belirtilmelidir. Dolayısıyla belirtilen öğeler, sosyokültürel yapı içinde ele alınmış ve her biri sembolik anlama sahip sosyokültürel bir öğe olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, folklorik kavramların öğrencilerin belleğinde belirginleştirilmesi açısından önemlidir. Niteliksel olarak derinlemesine ele alınan nadir öğelerden biri de *el sanatları-zanaatları* kategorisindeki "halı-kilim motifleri"dir (Kır vd., 2019). Halı-kilim motiflerinin, makro niteliğinin yanı sıra mikro niteliğiyle de sunulması; hatta halk edebiyatı metinlerinde ele alınması, öğrencilerin yaşadıkları topluma ilişkin bazı değerlerin farkında olması konusunda önem arz etmektedir. Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında *dilsel ürünler* kategorisindeki sıklığın sıfır olması dikkat çekicidir. Türkçe ders kitaplarıyla yapılan diğer çalışmalarda da (Bircan 2017, Akın 2018, Gürbüz 2019, Topal ve Batur 2021) dilsel öğeler bağlamında deyimlerin diğer öğelere oranla fazla kullanıldığı, atasözlerine ve diğer öğelere yeteri kadar yer verilmediği belirlenmiştir. Dil eğitimi dersi olan Türkçe dersinin doğası ve amacı gereği, atasözü, deyim vb. *dilsel ürünler* metinler aracılığıyla çocuklara öğretilmelidir. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında (Akgül vd. 2019) *geleneksel yiyecek-içecek*le ilgili öğelere 9 kez yer verilmesi ve incelenen diğer kitaplarda bu kadar yüksek sıklığa rastlanmaması dikkati bu kategori üzerinde toplamaktadır. Dundes (1965) ve Örnek' in (2000: 17-20) tanımlamaları doğrultusunda metinlerdeki ve etkinliklerdeki "Bir of çeksem karşığı dağlar yıkılır", "Gönül ne kahve ister ne kahvehane gönül sohbet ister kahve bahane"; ısırma anlamında kullanılan "kıtlamak", bardağın ağzına kadar doldurulmayıp üstten boş bir yer bırakılması anlamına gelen "dudak payı" (Akgül vd. 2019) ifadeleri *halk dilini* yansıtan örnekler olarak değerlendirilebilir.

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (Yıldırım vd., 2019) *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisindeki sıklık diğer kategorilere oranla yüksektir. Öğrencilerin Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öğe ve süreçleri kavrayarak ulusal bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini amaç edinen (MEB, 2018: 8) Sosyal Bilgiler dersi ve bu derse kaynaklık eden 6. sınıf ders kitabında, aynı sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarına oranla folklorik öğelere daha çok yer verilmesi dersin amacının bir sonucudur. Bu kitapta *toplumsal dayanışma ve yardımlaşmayla* ilgili öğeler de niceliksel olarak yoğun bir şekilde işlenmiştir. Toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın niteliksel temsiline bakıldığında hem makro niteliği; vakıf kültürü, dernekler, kuruluşlar hem de mikro niteliği; komşuluk ilişkileri, aile ilişkileri ile işlendiği değerlendirilmiştir. Zekât ve sadaka, cenaze gibi kavramlar da toplumsal dayanışma ve yardımlaşma bağlamında sunulmuştur. Ancak alan yazının cenazeyi, törenler kategorisinde değerlendirdiği de belirtilmelidir (Örnek 2000, Ersoy 2002, Bayat ve Cicioğlu 2008). Altıncı sınıf kitabında *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisindeki sıklık 29 iken 7. sınıf kitabında (Gültekin vd., 2019) 1'e ve diğer kitapta (Açıl vd., 2019) ise 2'ye düşmüştür. Bu nicelik, 6. sınıf için normalken 7. sınıfta bir eksiklik hâline gelmiştir. Niteliksel anlamda çok az folklorik öğeye yer verilmesinin, kültürel farkındalık ve ulusal bilinç oluşturma noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Aynı kitapta; düğün, nişan ve sünnet kavramları "din" başlığı altında gelenek-görenekler bağlamında sunulmuşsa da alan yazın bunları bir tören olarak kabul edip bu kavramları düğün kategorisi altında bir folklorik öğe olarak değerlendirmektedir (Örnek 2000, Berber 2009). Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan ve Aygün'ün (2019) yazdığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *dilsel ürünler* kategorisinde yer alan deyim

ve atasözlerinin yanı sıra tema boyunca yalnızca bir kez yer verilmesine rağmen *halk dilini* örnekleyen “Gel ablacığım, ağabeyim elmanın iyisi burada.” (Gültekin vd. 2019: 20) ifadesine de ayrı bir parantez açmanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Aynı sınıf düzeyindeki Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç’ın (2019) yazarları olduğu Sosyal Bilgiler ders kitabındaki folklorik öğelerin azlığını da belirtmekte yarar vardır.

Görseller incelendiğinde 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin, metinleri ve etkinlikleri folklorik öğeler açısından desteklediği görülmüştür. Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları için böyle bir sonuca ulaşmak olanaklı olmamıştır. Akgül vd.’nin (2019) yazmış olduğu 7. sınıf Türkçe ders kitabı hariç diğer 6. ve 7. sınıf Türkçe kitaplarında görsellerin folklorik öğeleri yansıtamadığı ve görsel öğelere neredeyse hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Görsellerin sınıf içi eğitim ortamında gerek öğrenmenin kalıcılığını sağlama gerek ilgi ve dikkat çekmedeki rolü düşünüldüğünde çeşitliliğinin ve sayısının artırılması, metinleri ve etkinlikleri desteklemesi gerektiği düşünülmektedir.

Genel bir değerlendirme ile 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında *halk hekimliği-veterinerliği, halk meteorolojisi-takvimi ve karşılaşmalar-uğurlamalar* kategorilerinin yanı sıra Sosyal Bilgiler ders kitaplarında *halk oyunları, halk tiyatrosu ve geleneksel yiyecek-içecekler* kategorilerinde; Türkçe ders kitaplarında ise *toplumsal dayanışma ve yardımlaşma* kategorisinde folklorik öğelerin bulunmadığı saptanmıştır. Kitaplarda, folklorik öğelerden *deyim, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma, geleneksel yiyecek-içecekler, el sanatları-zanaatlarıyla* ilgili öğeler dışında birçoğunun göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır. Folklorik öğelerin Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki yoğunluğunda kayda değer farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, diğer araştırmaların sonuçlarıyla da karşılaştırılmıştır. Ünal (2013) çalışmasında Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitaplarında el sanatları, özel gün yemekleri-içecekleri, halk tiyatrosu, dilsel ürünler ve geleneksel oyunlar ve sporlarla ilgili ifadelerin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Oysa yapılan bu çalışmada, 2019 yılında basılmış kitaplarda belirtilen öğelere yer verildiği saptanmıştır. Bu saptama, ders kitaplarında 2012’den bu yana folklorik öğeler açısından bir iyileşme olduğunu göstermektedir. Bircan (2017) Türkçe ders kitaplarında; el sanatları, geleneksel spor ve geleneksel oyunlarla ilgili kavramların sıklığının az olduğu sonucuna ulaşmıştır. 2019’da basılan kitaplarda el sanatlarıyla ilgili öğelerde nispeten bir artış olsa da aynı şeyi geleneksel oyunlar ve sporlar kategorisi için söylemek olanaksızdır. Gürbüz (2019) araştırmasında Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğelerin sıklığında, yapılan bu çalışmada olduğu gibi, farklılıklar olduğu sonucunu elde etmiş ve halk mimarisinin üzerinde durulduğunu belirlemiştir.

Kültürel mirasın ve folklor ürünlerinin genç kuşaklara aktarılmasında, bir ulusu ulus yapan öğelerin öğretilmesinde ve bu yolla ulusal kimlik bilincinin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki kategori çeşitliliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak ulusal alan yazındaki folklorik öğelerle araştırmanın kapsamında incelenen ders kitapları karşılaştırıldığında ders kitaplarındaki folklorik öğelerin temsilinin eksik olduğu ve kitaplarda yeterli sayıda yer almadığı belirtilmelidir. Bu durum, folklor ve buna bağlı kavramların göz ardı edildiğini göstermektedir. Yapılması gereken; folklor ve öğelerinin daha derinlikli işlenerek iletişim işlevinin yürütülmesinin, okul ile gerçek yaşam arasında kurulması gereken bağın daha güçlü bir şekilde kurulmasının sağlanmasıdır.

Sosyal Bilgiler (MEB, 2018) ve Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2019) incelendiğinde benzer bir durum olduğu, folklor ve halk kültürüyle ilgili kazanımlara yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinin bir folklor dersi olmadığı unutulmadan öğretim programlarındaki folklor ve halk kültürüyle ilgili kazanımların sayısı artırılabilir. Bu doğrultuda ders kitaplarındaki kültürel ve folklorik öğelerin de sayısının ve niteliksel temsil düzeyinin artabileceği düşünülmektedir. Yazarlar da özenli davranmalı; metinlerde, etkinliklerde, ölçme ve değerlendirme çalışmalarında hatta görsellerde uzun zamandan beri var olan bir geleneğe de çok eskiye dayanmayan bir ritüele de yer vermelidir.

Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki folklorik öğeler; *gelenek-görenekler, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma, dilsel ürünler, halk dili* gibi maddi olmayan öğeler çerçevesinde yoğunlaşmakta, manevi değerleri temsil etmektedir. Oysa maddi ve manevi değerler bir bütündür. Metinlerde ve etkinliklerde hem manevi hem de maddi öğelere dengeli bir biçimde yer verilmelidir. Ulusal değerlerin ve kimliğin küresel ölçütlerden etkilendiği bu yüzyılda Türkleri dünyaya tanıtan ve temsil eden baklava, lokum, çay, Türk kahvesi, ayran, yemeni, davul, bağlama, kemençe, zurna, halı, kilim vb. maddi öğelere ders kitaplarında yer verilmesi; onların da sayısının artırılması folklorun temsili açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. & Kılıç, S. (2019). *7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akgül, A., Demirer, N., Gürcan, E., Karadaş, D., Karahan, İ. & Uysal, A. (2019). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akın, K. (2018). Millî kültür teması çerçevesinde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki kültürel unsurlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (77), 363-379.
- Bayat, F. & Cicioğlu, M. N. (2008). Türklerde cenaze törenleri bağlamında mevlid okuma geleneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 147-155.
- Bayram, B. & Elban, M. (2017). Türkçe ders kitaplarında milli kimliğe ilişkin unsurların incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, 19-27. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TWpZNU5URTNOdz09>. (Erişim Tarihi: 22/06/2021)
- Berber, O. (2009). Türk kültüründe eğlence ve birlik unsuru olarak düğünler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (10), 1-11. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215536> (Erişim Tarihi:22/06/2021)
- Berting, J. (2012). *Şeytan üçgeni-kimlik, kültür, etnik topluluk*. (H. İnanç, Çev.). Bursa: MKM Yayınları.
- Bircan, D. (2017). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında Türk halk kültürü unsurları üzerine bir değerlendirme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Boratav, P. N. (1982a). *Folklor ve edebiyat 1*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1982b). *Folklor ve edebiyat 2*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1984). *Yüz soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. & Pastutmaz, M. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design-qualitative quantitative and mixed methods approaches* (second ed.). California: Sage Publications, Inc.
- Daşdemir, İ. & Tekin, S. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk-kültür öğelerinin kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215- 228.
- Dundes, A. (1965). What is folklore? (Çev. F. Gülay Mirzaoğlu, Folklor Nedir?, 1997). *Millî Folklor*, 36, 74-76. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=36&Sayfa=73> (Erişim Tarihi:09/03/2021)
- Ersoy, R. (2002). Türklerde ölüm ve ölümlle ilgili rit ve ritüeller. *Millî Folklor Dergisi*, 7(54), 86-101. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=54&Sayfa=83> (Erişim Tarihi:09/03/2021)
- Ertürk, N., Keleş, S. & Külünk, D. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Frankel, J. R., & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th edition). Boston: McGraw-Hill.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutçu, M., Özerdoğan, P. & Aygün, S. (2019). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Güneş, S. (2012). Türk çay kültürü ve ürünleri. *Millî Folklor*, 24(93), 234-251. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=93&Sayfa=231> (Erişim Tarihi:20/06/2021)
- Gürbüz, Y. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras unsurları bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Gürel, D. & Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6 (2), 22-40. https://www.researchgate.net/publication/330014399_Sosyal_Bilgiler_Dersi_ve_Kultur_Aktariminda_Edindi_gi_Rol_Uzerine_Bir_Inceleme (Erişim Tarihi:20/06/2021)
- Kır, T., Kırman, E. & Yağız, S. (2019). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. CA: Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201957163922530T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Freti m%20Program%C4%B1%202019.pdf>. (Erişim Tarihi:28/03/2021)
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi (4-7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9FERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> (Erişim Tarihi:28/03/2021)

- Okur, A. (2013). Milli kültür ve folklorun Türkçe ders kitapları aracılığıyla aktarımı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 877-904. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/15175> (Erişim Tarihi:28/03/2021)
- Oğuz, Ö. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir?*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Örnek, S. V. (2002). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Roehl, A., Reddy-Linga, S., Kucko, J. & Prestwood, L. (2013). The importance of teaching cultural awareness in design education: evidence from interior design. *Global Journal of Human Social Science*, 13(12), 38-45, Version I. https://globaljournals.org/GJHSS_Volume13/6-The-Importance-of-Teaching-Cultural.pdf (Erişim Tarihi:02/04/2021)
- Topal, S. & Batur, Z. (2021). Türkçe ders kitaplarında kültürel çeşitlilik. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (112), 294-308. <https://asosjournal.com/?mod=tammetin&makaleadi=&key=48230> (Erişim Tarihi:17/08/2021)
- Ünal, F. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 611 – 644.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.